

تبیین جایگاه «مجهول» در کتاب الحاوی رازی

گروه: حکمت، طب سنتی و طب دوران تمدن اسلامی

مجری: دکتر فرزانه غفاری

سال پایان: ۱۳۹۲

سال شروع: ۱۳۹۱

چکیده

مقدمه

یکی از دانشمندان مورد استناد رازی در کتاب الحاوی، دانشمندی با عنوان «مجهول» است که به دلیل نامعلوم بودن وی رازی نام «مجهول» را برای او برگزیده و اقوال زیادی را از او در حوزه دارو و درمان نقل نموده است. هدف از این مطالعه، جمع‌آوری دیدگاه‌های پزشکی و دارویی مجهول از مجلدات ۲۵ گانه الحاوی، ترجمه و دسته‌بندی موضوعی آن‌هاست.

روش‌شناسی

روش مطالعه در این تحقیق، کتابخانه‌ای و مرور همه مجلدات الحاوی و جستجو پیرامون واژه مجهول در آن و کتاب‌های تاریخی و پزشکی مهم از جمله «الفهرست» ابن ندیم، «عیون الأنباء» ابن ابی أصیبه، «تاریخ الحکماء» قفطی، «نور العیون» ابوروح جرجانی (پزشک قرن پنجم هجری) است که برخی دیدگاه‌های مجهول را در حوزه بیماری‌های چشم نقل نموده است. همچنین برای جستجو به برخی بانک‌های الکترونیک‌یاز جمله SID، Iran، PubMed، Google Scholar، Medex و برخی مقالات علمی پژوهشی در این حوزه مراجعه شد که به جز مواردی اندک چیز یافت نشد. مراحل انجام پژوهش در کتاب الحاوی: (۱) مطالعه ۲۵ جلد کتاب الحاوی و استخراج کلیه موارد با عنوان «مجهول» و مقایسه فیش‌ها با نسخه حیدرآباد و تفکیک آن‌ها، (۲) آنالیز موضوعات استخراج‌شده بر اساس معالجات، تشخیص افتراقی، داروهای مفرد و قرابادین، تازه‌های پزشکی و پیوست‌ها، (۳) تهیه جدول و نمودار پراکنش دیدگاه‌های «مجهول» در حوزه درمان و دارو و (۴) ترجمه کلیه موارد به زبان فارسی، تایپ و تدوین نهایی.

یافته‌ها

قرآن موجود در الحاوی نشان می‌دهد که مجهول از سطح دانش پزشکی و دارویی بالایی برخوردار بوده و همواره مورد استناد رازی بوده است. تعداد ارجاعات مربوط به مجهول ۲۳۵ مورد و حدود ۱۷ مورد نیز ارجاع به کتاب و کناش مجهول شده که جمعاً ۲۵۲ مورد است. مجهول در حوزه حفظ‌الصحه، معالجات، تشخیص افتراقی، داروهای مفرد، قرابادین یا ترکیبات دارویی و غیر آن ارائه نظر نموده است.

بحث و نتیجه‌گیری

استخراج و طبقه‌بندی موضوعی اقوال مجهول ضمن کمک به شناخت بیشتر بخش‌های مختلفی از الحاویمی تواند گام مؤثری در جهت احیای بخشی از کتاب مجهول و کمک به توسعه میراث پزشکی ایرانیاسلامی در این راستا باشد؛ علاوه بر اینکه می‌تواند راهگشای بسیاری از تحقیقات پزشکی و دارویی در حوزه درمان و دارو گردد.

کلیدواژه: رازی، الحاوی، مجهول، پزشکی، دارو.